

Wrede, Marek

"Ikones książąt i królów polskich (reprodukcja fototypiczna wydania z 1605 r.)", Jan Głuchowski, oprac. Barbara Górską, Wrocław [etc.] : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/1, 189-190

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Całość „Bibliografii” ujęta została w czterech okresach chronologicznych, to jest wieku XVI, XVII, XVIII i XIX, w ramach których zastosowano układ alfabetyczny. Wyjątek uczyniono dla wieku XVIII, wyodrębniając trzy podrozdziały, a ich tytuły („Catalogus personarum provinciae Lituaniae SJ”; „Kalendarze”; „Periodyki”) traktując jako hasła zbiorcze. Opis bibliograficzny, jak głosi zapowiedź zawarta we wprowadzeniu, miał być dokonany w języku oryginału, nazwiska autorów zaczerpnięte z karty tytułowej lub z treści pracy, prace anonimowe przedstawione w porządku tytułów. W istocie „Bibliografia” zawiera dość liczne w tym względzie odstępstwa. „Discurs nabożny... przez Albrychta Stanisława Radziwiłła” (Wilno 1635), podobnie jak i inne prace tegoż autora, umieszczony został pod hasłem *Radvila Albertas Stanislovas*. Jak się wydaje, autorki nie znają listu, który napisał Mikołaj Krzysztof Radziwiłł „Sierotka”, oburzony przekręceniem nazwiska na dedykowanej bratu Jerzemu pracy: „Widziałem *duo errata*. Pierwsza, miasto *Radivilianum*, tedy *Radibilium*, drugie *Polonum*. Naucz ich tam WM, aby gdy komu co chcą dedykować, aby się go pierwej zwać nauczyli, a potem, aby nacji jego nie tłumili” (Bibl PAN Kórnik, rkps 1341, nłb, list z Wilna z 19 maja 1577). Prezentowany w monografii I. Petrauskienė Marcin Żagiel, w „Bibliografii” występuje jako Martynas Żagelis, Martinus Poczobut — jako Martynas Počobutas-Odlianickis, nie zmienione zostało brzmienie nazwiska współautora pracy Poczobuta, mianowicie Tadeusza Kundzicza („Wiadomość o funduszu i dochodach szpitala probostwa ś. Trójcy”). Jest Potocki, ale jego córka występuje jako Potockaitė. Jest Mieszko I, Zigmantas Vaza, bo nie tylko król polski, lecz także wielki książę litewski oraz Karl IX, dux Sudermaniae.

Mniejsze znaczenie, inny charakter, ma brak konsekwencji, jaki występuje w indeksie osób, gdzie nie wiadzieć dlaczego, adnotacje podawane są nie tylko w języku litewskim, co oczywiste, lecz także łacińskim (Arcadius, Orientis imperator) i polskim (Maurycjusz, cesarz Wschodu).

Wszystko to należy do kwestii, których zasięg wykracza poza pojęcia bibliograficzne. Sama bibliografia — zasługuje na największą pochwałę. Dokonana przez autorki praca, waga ich ustaleń, daleko wykracza poza to, co wiadome było o drukarni wileńskiej. Opracowany przez nie zestaw jest i pozostanie niezbędny dla każdego, kto zajmuje się zarówno dziejami Wielkiego Księstwa Litewskiego, jak i w ogóle kultury Rzeczypospolitej poczynając niemal od unii lubelskiej a kończąc na utracie niepodległości i pierwszych latach niewoli.

H. W.

Jan Głuchowski, *Ikones książąt i królów polskich* (reprodukcja fototypiczna wydania z 1605 r.), oprac. Barbara Górńska, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, s. XVI, 112 nłb., 84.

Jako jubileuszowa, dziesięcioletnia powojenna publikacja Ossolineum ukazały się „Ikones książąt i królów polskich” Jana Głuchowskiego. Pierwsza, także okolicznościowa edycja tego dzieła została przygotowana w 1605 r. dla uświetnienia zaślubin Zygmunta III Wazy z Konstancją Habsburżanką.

Ikones jako gatunek były zbiorem graficznych i literackich przedstawień królów, książąt i wielkich ludzi swego okresu. Ostatecznym twórcą tego typu publikacji był zwykle wydawca, on to bowiem dobierał drzeworyty i teksty je ilustrujące. Dlatego też za autora „Ikones książąt i królów polskich” uznany być powinien właściwie ich pierwszy wydawca, Jan Januszewski. Przedstawia go szerzej we wstępie autorka tej edycji Barbara Górńska, analizując przy tym szczegółowo samo dzieło i osadzając je wśród innych polskich pocztów władców na tle ich historycznego rozwoju.

Trzon obecnego wydania stanowi fototypiczna reprodukcja przechowywanego w Bibliotece ZNiO pierwodruku. Dla ułatwienia i wzbogacenia odbioru tekstu dołączono do niego w części trzeciej transkrypcję wierszy Jana Głuchowskiego. Zamiast transkrypcji łacińskich wierszy Klemensa Janickiego umieszczono w tej części ich tłumaczenie autorstwa Jana Acha-

cego Kmity (z zachowanego w niewielu egzemplarzach wydania krakowskiego M. Scharffenberga z 1591 r.) oraz przekład filologiczny wierszy Andrzeja Loechiusa autorstwa Zofii Myśliwiec.

Oprócz dużej wartości bibliologicznej, historycznej i językoznawczej pozycja ta, dzięki niezwykle starannemu opracowaniu graficznemu, ma także niewątpliwy walor bibliofilski.

Mk. W.

Szymon Starowolski, *Wojownicy sarmaccy*, przekład i wstęp Jerzy Starnawski, Wydawnictwo MON, Warszawa 1979, s. 296.

Po „Setniku pisarzy polskich” (1970) i „Polsce albo opisanie położenia Królestwa Polskiego” (1976) otrzymaliśmy kolejny przekład dzieła Szymona Starowolskiego: „Sarmatiae bellatores”. Zostało ono wydane po raz pierwszy jeszcze za życia pisarza w roku 1631, druga zaś edycja była dziełem wrocławskiego wydawcy Wilhelma Bogumiła Korna (1733). Księga Starowolskiego jest zestawem 129 biogramów „wojowników sarmackich”, wśród których znalazły się sylwetki władców, dowódców i ludzi, których uważał autor za szczególnie zasłużonych dla dziejów oręża polskiego. Swoje *who is who*, czyli — jak to określa Starowolski — „pochwały mężów słynących męstwem wojennym w pamięci naszej lub naszych przadków”, rozpoczyna od biogramu Mieszka I, kończy zaś na Karolu Chodkiewiczu i Stefanie Chmielnickim. Układ książki, w zasadzie chronologiczny, posiada jednak pewne odstępstwo, dotyczy to zwłaszcza zestawień charakterystyk przedstawicieli rodów. Zdaniem autora wstępu i przekładu „Wojownicy Sarmaccy” nie są dziełem w pełni oryginalnym, są kompilacją, w której widać zapożyczenia z wcześniejszych prac, m.in. Marcina Bielskiego, Marcina Kromera czy Macieja Strykowskiego. Bliższe informacje o tradycjach biografistyki polskiej, przejawach literackiej działalności Starowolskiego i jego koncepcji historyczno-literackiej zawarte są w obszernym wstępie pióra J. Starnawskiego. Tekst dzieła wydany został starannie i urozmaicony reprodukcjami portretów władców pochodzącymi z książki S. Neugebauera „Icones et vitae principum ac regum Poloniae” oraz reprintami niektórych fragmentów oryginału pierwszego wydania z roku 1631.

M. S.

Ssyłka i obszczestwiennno-politiceskaja żizń w Sibiri (XVIII — naczało XX w.), red. Ł. M. Goriuszkin, Akademijskija Nauk SSSR. Sibirskoje Otdielienije, Izdatiel'stvo „Nauka”, Nowosibirsk 1978, s. 332.

Zbiór składa się z 14 artykułów o zróżnicowanym charakterze; znajdują się wśród nich przeglądy historiografii, omówienia poszczególnych źródeł, szkice biograficzne i próby syntetycznego opracowania wybranych zagadnień mieszczących się w ramach tytułu. Jest to już drugi tom studiów i materiałów, przygotowany głównie przez badaczy z Nowosybirsk i Irkucka (zob. recenzję t. I pióra E. Notkowskiej PH t. LXVII, 1976, z. 3, s. 488—491). Większość tekstów dotyczy drugiej połowy XIX wieku.

Artykuł Ł. A. Uszakowej („Narodniczeskaja sibirskaja ssyłka 70—90 godow XIX wieku w sowietskoi istoriografii 50—70 godow”, s. 8—53) sprawia wrażenie, że skrótowy przegląd odnośnej literatury jest dla autorki pretekstem do polemiki z niektórymi jej twierdzeniami. Spór dotyczy przemian w postawach zesłanych narodników, zakresu ich wpływu na miejscową ludność i zasięgu działalności kulturalno-oświatowej. Ta ostatnia jest tematem dwóch szczegółowych opracowań, których autorzy skupiają uwagę na udziale zesłańców w rozwoju lokalnej prasy (Ł. P. Sosnowskaja, „Uczastije politiceskich ssyłnych w izdanii «Sibirskogo żurnala» i «Sibirskogo obozrienija»”, s. 92—109; N. P. Matchanowa, „Sotrudnicestwo politiceskich ssyłnych i obszczestwiennnych diejateliej Wostocznoj Sibiri w «Irkuckich gubernskich wiadomostiach» w 1857—1860 godach”, s. 205—223). Mowa tu oczywiście